

COVID-19 Pandemisinin Diş Hekimliği Öğrencilerinde Anksiyete Bozukluğu ve Kariyer Seçimlerine Etkisinin Değerlendirilmesi

Evaluation of the Impact of the COVID-19 Pandemic on Anxiety Disorder and Career Choices in Dentistry

Ecem Akbeyaz Şivet¹ , Sena Altıntaş² , Neslihan Atmaca³ , Betül Kargül⁴

ÖZET

Amaç: Bu çalışmanın amacı COVID-19 pandemisinin diş hekimliği öğrencilerinin anksiyete seviyelerine, kariyer tercihlerine ve mezuniyet sonrası uzmanlık planlarına etkisini araştırmaktır.

Gereç ve Yöntemler: COVID-19 pandemi döneminde, diş hekimliği mesleğini tercih etmiş Marmara Üniversitesi'nde öğrenim gören 252 diş hekimliği öğrencisine sosyo-demografik bilgilerini, diş hekimliği seçme motivasyonlarını, mezuniyet sonrası kariyer planlarını ve Yaygın Anksiyete Bozukluğu (YAB-7) testini içeren 4 bölümden ve 42 sorudan oluşan bir anket uygulanmıştır. Ki-kare testi ve Mann Whitney U testi kullanılarak kategorik değişkenler arasındaki ilişki değerlendirilmiştir.

Bulgular: Öğrencilerin YAB-7 testi ortalama skorları 15.2±5.7 olup kadınlar (16.2±5.2) ve erkekler (14.6±5.8) arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur ($p<0.001$). Çalışmaya katılan öğrencilerinin çoğunluğu (%87.3) mezuniyet sonrası uzmanlık eğitimi almayı istediklerini belirtmiştir. "Ortodonti" ve "Ağız, Diş ve Çene Cerrahisi" uzmanlık alanları öğrencilerin gelecekte en çok tercih etmek istedikleri bölümler olmuştur. Öğrencilerin %95'i diş hekimlerinin COVID-19 enfeksiyonuna karşı yüksek risk altında olduğunu, %86'sı ise dental tedavilerin koruyucu ekipmanlar nedeniyle daha zor bir hal aldığını düşünmektedir. 1.sınıf öğrencilerinin %24.6'sı, 2.sınıf öğrencilerinin %49.2'si bugün tercih şansları olsa tekrar diş hekimliği fakültesini tercih etmeyeceklerini belirtmişlerdir ($p=0.001$).

Sonuç: Diş hekimliği öğrencilerinin çoğunluğu meslek seçimlerinden pişmanlık duymamaktadır. Ancak, pandemi döneminde ciddi düzeyde anksiyete geliştiği tespit edilmiştir. Mevcut pandemi ve gelecekte meydana gelebilecek benzer durumların etkisini karşılaştırmak için eğitim sistemlerinin ve stratejilerinin reforme edilmesi gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler: COVID-19; Diş Hekimliği Öğrencileri; Diş Hekimliği Uzmanlıkları; Kariyer seçimi; YAB-7

ABSTRACT

Aim: The aim of this study to investigate the effects of the COVID-19 pandemic on the anxiety levels, career choices, and post-graduation specialization plans of dental students.

Material and Methods: During the COVID-19 pandemic a questionnaire consisting of four sections and 42 questions, including socio-demographic information, motivations for choosing dentistry, career plans after graduation, and the Generalized Anxiety Disorder(GAD-7) test was administered to 252 dental students studying at Marmara University. The relationship between categorical variables was evaluated using the Chi-Square test and Mann-Whitney U test.

Results: The mean GAD-7 test scores of the students were 15.2±5.7, with a statistically significant difference found between females (16.2±5.2) and males(14.6±5.8) ($p<0.001$). The majority of the participating students (87.3%) stated that they intend to receive post-graduation specialization training. "Orthodontics" and "Oral, Dental and Maxillofacial Surgery" were the most preferred specialties for their future careers. 95% of the students believed that dentists were at high risk for COVID-19 infection, and 86% thought that dental treatments had become more challenging due to the use of protective equipment.

Conclusion: The majority of dental students don't regret their career choices. However, it was determined that a significant level of anxiety developed during the pandemic. In order to address the impact of the current pandemic and similar future events, education systems and strategies need to be reformed.

Keywords: Career Choice; COVID-19; Dentistry Education; Dentistry Specialties; GAD-7

Makale gönderiliş tarihi: 30.04.2023; Yayına kabul tarihi: 25.06.2024

İletişim: Dr. Öğr. Üyesi. Ecem Akbeyaz Şivet

Marmara Üniversitesi Recep Tayyip Erdoğan Külliyesi Sağlık Yerleşkesi, Diş Hekimliği Fakültesi, Başbüyük Yolu 9/3 34854 Başbüyük/Maltepe/İstanbul

E-mail: ecemakbeyaz@gmail.com

¹ Dr. Öğr. Üyesi. Marmara Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi, Pedodonti Anabilim Dalı, İstanbul, Türkiye.

² Araş. Gör. Dt. Ondokuz Mayıs Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi, Periodontoloji Anabilim Dalı, Samsun, Türkiye.

³ Araş. Gör. Dt. Marmara Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi, Pedodonti Anabilim Dalı, İstanbul, Türkiye.

⁴ Prof. Dr., Marmara Üniversitesi, Diş Hekimliği Fakültesi, Pedodonti Anabilim Dalı, İstanbul, Türkiye / Queen Mary Üniversitesi, Londra, İngiltere

GİRİŞ

Yeni tip koronavirüsün (SARS-CoV-2) neden olduğu COVID-19 (koronavirüs hastalığı-2019) salgını, ortaya çıkması ve vaka sayısındaki hızlı artış nedeniyle benzeri görülmemiş bir etkiye sebep olmuştur. COVID-19 pandemisi, başta ağız-diş sağlığı hizmetleri olmak üzere tüm sağlık hizmeti servislerini büyük ölçüde etkilemiştir.¹

COVID-19 enfeksiyonu temel olarak öksürük, hapşırma ve damlacık yoluyla bulaşmaktadır. Özellikle dental işlemler sırasında virüs taşıyan tükürükle kontamine olunması, ortaya çıkan aerosollerin ve havadaki partiküllerin solunması, klinisyenlerin hastayla yakın ve uzun süreli temas halinde bulunması enfeksiyon kontrol önlemlerinin önemini daha da arttırmıştır ve bu durum hem hastaları hem de hekimleri endişelenmiştir. Rutin diş kliniği prosedürlerinin, hastalara, diş hekimlerine ve ilgili personele COVID-19 enfeksiyonunun bulaşma yollarından biri olduğu düşünülmüştür.²

COVID-19 pandemisinin tıbbi sonuçlarına ek olarak, bu pandeminin yarattığı psikolojik ve sosyal etki de tartışmasızdır. COVID-19 enfeksiyonu riskine ilişkin endişeler, diş hekimliği uygulamalarında geçici kısıtlamalara sebep olmuştur. Bu durum sağlık bakanlığı tarafından kılavuzların geliştirilmesine yol açmıştır. Bu benzeri görülmemiş salgın, diş hekimliği eğitim ve öğretimini sekteye uğratmıştır. Salgının zirvesinde, birçok ülkede olduğu gibi Türkiye'deki diş hekimliği üniversiteleri de hastalığa maruz kalma ve bulaş riskini azaltmak amacıyla yüz yüze eğitimlerini çevrimiçi ortama taşımış ve klinikleri geçici olarak kapatmıştır.³ Diş hekimliği öğrencileri akademik iş yükü ve klinik gereksinimler gibi geleneksel olarak tanımlanmış stres faktörlerine ek olarak salgın sebebiyle hem kendi sağlıkları için endişe duymuştur hem de sosyal mesafe önlemlerine uymak ve hastalık bulaşmasını en aza indirmek için çevrimiçi eğitime geçiş gibi değişen eğitim öğretim yöntemlerine uyum sağlamada zorluklar yaşamışlardır.^{4,5}

Kaygı, disfori (derin bir huzursuzluk veya memnuniyetsizlik hali) duyguları ve fiziksel gerginlik semptomlarının eşlik ettiği gelecekteki bir tehdidin beklentisi olarak tanımlanmaktadır.⁶ COVID-19 pandemisi, dünya genelinde sağlık, ekonomi ve sosyal yaşamda önemli değişikliklere yol açmış, bu süreçte

psikolojik etkiler de oldukça belirgin hale gelmiştir. Özellikle anksiyete, pandeminin en önemli psikolojik sonuçlarından biri olarak ortaya çıkmıştır. Pandeminin belirsizliği, bulaşma korkusu, sosyal izolasyon, ekonomik kaygılar ve günlük yaşamın aksaması, bireylerde anksiyete düzeylerini artırmıştır. Pandeminin başlangıcından itibaren anksiyete prevalansında belirgin bir artış olduğunu gösterilmiştir olup sağlık çalışanlarının da önemli bir kısmının yüksek düzeyde anksiyete yaşadığı bildirilmiştir.⁷

Kariyer seçimi, yaşam boyu etkisi olan ve bir öğrencinin yaşamındaki en zor kararlardan biridir. Karmaşık bir şekilde iç içe geçmiş bireysel/psikolojik ve çevresel/sosyolojik olarak birçok faktörü içerir. Kariyer seçimi; aile ortamı, yetiştirilme tarzı, akranlar, kültür, akademik ortam, kazanılmış başarılar, ekonomik kısıtlamalar, gelecekteki gelir seviyeleri, istihdam fırsatları, mesleğin sosyal kabulü, tanınma ve iş tatmini gibi birçok faktörden etkilenir.⁸

Diş hekimliği mesleği hem uzmanlara hem de pratisyen hekimlere geniş iş olanakları sağlar. Ülkeden ülkeye değişebilen ekonomik nedenler, sosyal statü, diğer insanlara bakma ve onlara yardım etme, sağlık alanında çalışma isteği, aile beklentileri, güvenlik, prestij gibi meslek seçiminde etkili olan motivasyon faktörleri kariyer seçimini etkiler.⁹ Eğitimciler adına öğrencilerin diş hekimliği mesleğini seçmek için motivasyonlarını anlamak ve kariyer planlarındaki değişiklikleri analiz etmek, diş hekimliği eğitim planının değerlendirilmesinde önemlidir. Salgınlar ve doğal afetler gibi beklenmedik halk sağlığı krizlerinin diş hekimliği iş gücü üzerindeki uzun vadeli etkilerini araştırmak önemlidir.¹⁰

Bu çalışmanın amacı, kariyer seçimini etkileyen faktörlerin çoğu ile ilişkili olan COVID-19 pandemisinin diş hekimliği öğrencilerinin kariyer seçimleri üzerindeki etkisini araştırmaktır.

GEREÇ VE YÖNTEM

Çalışmamız, Marmara Üniversitesi Tıp Fakültesi Klinik Araştırmalar Etik Kurulu tarafından 09.2021.589 protokol numarası ile 07.05.2021 tarihinde etik olarak onaylanmıştır. Araştırmamızda çalışmaya gönüllü olarak katılacak COVID-19 pandemi döneminde üniversite sınavı tercihi yapıp Marmara Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi'nde öğrenim gören 1.sınıf (2021 yılı üniversite sınavı girişli) ve 2.sınıf (2020 yılı

üniversite sınavı girişli) öğrencileri dahil edilmiştir. Araştırmacılar tarafından 'COVID-19 Pandemisinin Marmara Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi Öğrencilerinin Kariyer Seçimine Etkilerinin Değerlendirilmesi' amacıyla hazırlanan anket soruları 20 kişilik bir pilot çalışma sonrası alan uzman görüşüne sunulmuş olarak önerilen düzenlemeler yapılmıştır.

Katılımcılar konu hakkında bilgilendirilmiştir ve toplamda 42 sorunun bulunduğu anket çalışması yapılmıştır.

Anket üç ayrı bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde; sınıf, yaş, cinsiyet, lisans eğitimi için ilk tercih, diş hekimi ebeveynlerin varlığı gibi sorular yer almaktadır. İkinci bölümde ise, "kesinlikle katılmıyorum" ile "kesinlikle katılıyorum" arasında değişen likert tipi bir ölçek kullanılarak diş hekimliğini seçmelerindeki motivasyonları, mezuniyet sonrası kariyer planları, nerede çalışmak istedikleri, uzmanlaşmak istedikleri bölümler ve diş hekimliği eğitimini sonlandırabilecek faktörleri içeren sorular bulunmaktadır. Üçüncü bölümde, COVID-19 pandemisinin diş hekimliğini nasıl etkilediği ve mesleğin geleceği ile ilgili sorular sorulmaktadır. Dördüncü bölümde ise, öğrencilerin diş hekimliği ile ilgili yaygın anksiyetelerini değerlendirmek için Spitzer ve arkadaşları tarafından geliştirilen ve Türkçe geçerlilik ve güvenilirliği yapılmış olan Yaygın Anksiyete Bozukluğu Testi-7 (YAB-7) testi uygulanmıştır.¹¹

YAB-7 testi katılımcının son 2 haftadaki yaygın anksiyete bozukluğunu ölçen bir testtir ve 0 (hiç), 1 (birkaç gün), 2 (günlerin yarısından fazlası), 3 (hemen hemen her gün) olmak üzere 7 soru ve 4 farklı cevap seçeneği içerir. Bu testte toplam puan 0-21 aralığındadır ve her bir maddeye verilen cevapların aritmetik toplamı ile hesaplanır. Türkçe geçerlilik ve güvenilirlik çalışmasında Türkçe formun orijinal formuna benzer olarak yüksek geçerliliğe, güvenilirliğe ve iyi psikometrik özelliklere sahip olduğu bildirilmiştir.¹² Ölçeğin orijinal makalesinde 0-4 arası puan hafif, 5-9 arası puan orta dereceli, 10-14 arası puan yüksek, 15-21 arası puan ise ciddi anksiyete olarak değerlendirilmiştir ve 10 kesme değeri olası YAB tanısı için eşik olduğu belirlenirken, Türkçe uyarlama çalışmasında ROC eğrisi analiziyle olası kesme puanı olarak 8 belirlenmiştir.^{12,13} Araştırmamızla bu sebeple anksiyete için kesme puanı 8 olarak alınmıştır.

İstatistiksel Yöntem

Sayısal değişkenlerin normal dağılıma uygunluğu Kolmogorov-Smirnov testi ile test edilmiştir. Normal dağılmayan sayısal değişkenlerin iki grupta karşılaştırılmasında Mann-Whitney U testi kullanılmıştır. Kategorik değişkenler arasındaki ilişkiler Ki-kare testi ile test edilmiştir. Analizlerde SPSS (Version 26.0, SPSS Inc., Chicago, IL, USA) Windows versiyon paket programı kullanılmıştır. $p < 0.05$ anlamlı kabul edilmiştir.

BULGULAR

Uygulanan ankete 18-24 yaş aralığında 87 (%34.52) erkek ve 165 (%65.48) kadın toplam 252 Marmara Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi öğrencisi katılmıştır. Kadın öğrencilerin yaş ortalaması 20.56 ± 1.14 ; erkek öğrencilerin yaş ortalaması ise 20.49 ± 1.12 idi ($p=0.746$). Çalışmaya katılan öğrencilerden 134 (%53.17) kişi diş hekimliği fakültesi 1. sınıfta öğrenim görürken 118 (%46.83) kişi diş hekimliği fakültesi 2. sınıfta öğrenim görmektedir ($p=0.945$).

Katılımcıların diş hekimliği mesleği seçimi hakkındaki düşünceleri Tablo 1'de sunulmuştur. Elde edilen verilere göre katılımcıların %60.7'sinin hedefinin diş hekimi olmak olduğu tespit edilip %69.4'ünün üniversite tercih listesinde ilk sırada diş hekimliği fakültesinin yer aldığı öğrenilmiştir. Çalışmaya katılan öğrencilerden ebeveyni diş hekimi olan öğrencilerin 10 (%11.5)'u erkek, 9 (%5.5)'u kadın öğrencidir ($p=0.084$). Öğrencilerin farklı bir üniversiteye geçiş yapma konusundaki düşünceleri değerlendirildiğinde ise erkek öğrencilerin %75.9'u ve kadın öğrencinin %78.8'inin fakültemizde eğitimlerine devam etmek istedikleri ve farklı bir fakülteye geçiş yapmayı düşünmedikleri öğrenilmiştir ($p=0.595$).

Katılımcılardan 1. sınıf öğrencilerinin %75.4'ü ve 2. sınıf öğrencilerinin %50.8'i, bugün tekrar tercih yapma şansları olsa diş hekimliğini yeniden seçeceklerini ifade etmişlerdir ($p=0.001$) (Tablo 1).

Öğrencilerin diş hekimliği mesleğini seçmedeki motivasyonel faktörleri Tablo 2'de yer almaktadır. Diş hekimliğinin statüsü yüksek bir meslek olması, iş bulma kolaylığı, diğer mesleklere göre daha yüksek ekonomik kazanımları, düzenli çalışma saatleri, gelecekte kendi işlerinin patronu olma düşüncesi ve insanlara yardım etme isteği meslek tercihinde en önemli motivasyonel faktörler olarak bulunmuştur.

Tüm katılımcıların ortalama YAB-7 skorları 15.2 ± 5.7 olarak bulunmuş ve skorların cinsiyet ve öğrenim görülen sınıflara göre dağılımı Tablo 3'te verilmiştir. Kadın öğrencilerin (16.2 ± 5.2) erkek öğrencilere (14.6 ± 5.8) göre YAB-7 testinde hem toplam skoru istatistiksel olarak daha yüksek bulunmuştur

($p < 0.001$) hem de 7 maddelik her farklı soruda kadın öğrencilerde daha yüksek skorlar bulunmuştur. 1. sınıfta öğrenim gören öğrenciler (14.7 ± 5.9) ile 2. sınıfta öğrenim görenler (15.6 ± 5.5) arasında YAB-7 skorlarında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmamıştır ($p = 0.268$).

Tablo 1. Öğrencilerin diş hekimliği mesleğini hakkındaki düşünceleri

	Cinsiyetiniz		p	Sınıf		p	Toplam
	Erkek n (%)	Kadın n (%)		1.sınıf n (%)	2.sınıf n (%)		
Diş hekimliği mesleğini neden seçtiniz?							
Hedefim diş hekimi olmaktı.	52(59.8)	101 (61.2)		84 (62.7)	69 (58.5)		153(60.7)
Tıp veya diş hekimliğini tercih etmek istiyordum.	7 (8)	29 (17.6)		18 (13.4)	18 (15.3)		36(14.2)
Sağlık alanında bir meslekte çalışmak istiyordum. diş hekimliğini kazandım.	11(12.6)	18 (10.9)	0.060	21 (15.7)	8 (6.8)	0.014*	29(11.5)
Diş hekimliğini tercihlerim arasına öylesine yazmıştım. bu bölümü tesadüfen kazandım.	17 (19.5)	17 (10.3)		11 (8.2)	23 (19.5)		34(13.4)
Üniversite giriş sınavında ilk tercihiniz hangi bölümdü?							
Diş Hekimliği	57 (65.5)	118 (71.5)		98 (73.1)	77 (65.3)		175(69.4)
Tıp Fakültesi	12 (13.8)	31 (18.8)		25 (18.7)	18 (15.3)		43(17)
Eczacılık	1 (1.1)	0	0.082	1 (0.7)	0	0.053	1(0.3)
Mühendislik	15 (17.2)	12 (7.3)		8 (6)	19 (16.1)		27(10.7)
Diğer	2 (2.3)	4 (2.4)		2 (1.5)	4 (3.4)		6(2.3)
Diş hekimliği seçmeye ne zaman karar verdiniz?							
Liseden önce	9 (10.3)	6 (3.6)		9 (6.7)	6 (5.1)		15(5.9)
Lisede	36 (41.4)	91 (55.2)	0.029*	69 (51.5)	58 (49.2)	0.750	127(50.3)
Sınava girdikten sonra	42 (48.3)	68 (41.2)		56 (41.8)	54 (45.8)		110(43.6)
Ebeveynlerinizden en az biri diş hekimi mi?							
Evet	10 (11.5)	9 (5.5)	0.084	14 (10.4)	5 (4.2)	0.062	19(7.5)
Hayır	77 (88.5)	156 (94.5)		120 (89.6)	113 (95.8)		233(92.4)
Covid-19 salgınından bu yana. gelecekteki diş hekimliği uygulamaları için planlarınız değişti mi?							
Evet	26 (29.9)	46 (27.9)	0.737	32 (23.9)	40 (33.9)	0.079	72(28.5)
Hayır	61 (70.1)	119 (72.1)		102 (76.1)	78 (66.1)		180(71.4)
Başka bir üniversiteye geçiş yapmayı deneyecek misiniz?							
Evet	21 (24.1)	35 (21.2)	0.595	28 (20.9)	28 (23.7)	0.589	56(22.2)
Hayır	66 (75.9)	130 (78.8)		106 (79.1)	90 (76.3)		196(77.7)
Bugün tercih etmek durumunda kalsaydınız yine diş hekimliğini seçer miydiniz?							
Evet	56 (64.4)	105 (63.6)	0.908	101 (75.4)	60 (50.8)	0.001*	161(63.8)
Hayır	31 (35.6)	60 (36.4)		33 (24.6)	58 (49.2)		91(36.1)
Üniversite tercih döneminde olan adaylara diş hekimliğini önerir misiniz?							
Evet	38 (43.7)	75 (45.5)	0.787	75 (56)	38 (32.2)	0.001*	113(44.8)
Hayır	49 (56.3)	90 (54.5)		59 (44)	80 (67.8)		139(55.1)

* $p < 0.05$ düzeyinde anlamlı, Ki-kare testi

Katılımcıların COVID-19 pandemisi ile ilgili görüşleri Tablo 4'te yer almaktadır. Katılımcıların çoğunluğu COVID-19 pandemisinin diş hekimliği mesleki uygulamaları üzerinde olumsuz etkileri olduğunu bildirmiştir. Kadın öğrencilerin (%53.9) erkek öğrencilere (%33.3) göre istatistiksel olarak anlamlı olarak yüksek bir şekilde COVID-19 pandemi sürecinde alınan enfeksiyon kontrol önlemlerini yeterli bulmadıkları bulunmuştur ($p=0.002$). 1. sınıf öğrencilerinin %54.5'ü ve 2. sınıf öğrencilerinin %72'si iş bulma olanaklarının salgından olumsuz etkilendiğini belirtmişlerdir ($p=0.004$). 1. sınıf öğrencilerinden 108(%80.6) kişi, 2. sınıf öğrencilerinden 109 (%92.4) kişi dental tedaviler sırasında kullanılan koruyucu ekipmanların (gözlük, N95 maske, siperlik ve koruyucu önlük vs.) tedavinin uygulanabilirliğini daha zor bir hale getirdiği belirtmiştir ($p=0.007$).

Çalışmaya katılan öğrencilerin çoğunluğu (%87.3) mezuniyet sonrası uzmanlık eğitimi almayı istemektedir. Tablo 5'te öğrencilerin uzmanlık bölümü ter-

cihlerine verdikleri yanıtlar sunulmuştur. "Ortodonti" (%54.7) ve "Ağız, Diş ve Çene Cerrahisi" (% 31.7) tüm katılımcıların en çok tercih etmek istedikleri bölümler olurken "Ağız, Diş ve Çene Radyolojisi" (%2.3) ve "Endodonti" (%6.3) en az tercih edilmek istenen bölümler olmuştur.

Öğrencilerin mezuniyet sonrası yapmak istedikleri ve diş hekimliği eğitimlerini nelerin sonlandırabileceği Tablo 6'da yer almaktadır. Mezuniyet sonrası öğrencilerin büyük çoğunluğunun (%76.5) kendi muayenehanelerinde çalışmak istedikleri belirtilmiştir. 1. sınıf öğrencilerinin %22.4'ü 2. sınıf öğrencilerinin %6.8'i mezuniyet sonrası başka bir hekimin muayenehanesinde çalışmak istediğini belirtmiştir ($p=0.001$). Erkek öğrencilerin %20.7'si kadın öğrencilerin %39.4'ü özel bir poliklinikte çalışmak istediğini belirtmiştir ($p=0.003$). Öğrencilerin diş hekimliği eğitimlerini sonlandırabilme nedenleri arasında en önemli neden sağlık problemleri (%60.7) olarak bulunurken mesleğe karşı ilginin kaybedilmesi (%50.3) ikinci sırada yer almıştır.

Tablo 2. Öğrencilerin diş hekimliği mesleği tercihlerindeki motivasyonel faktörler

		Cinsiyetiniz		P	Sınıf		P	Toplam
		Erkek n (%)	Kadın n (%)		1.sınıf n (%)	2.sınıf n (%)		
Diş hekimimden ilham aldım. onun gibi olmak istiyorum.	Hiç değil	17 (19.5)	38 (23)	0.811	24 (17.9)	31 (26.3)	0.081	55(21.8)
	Az miktarda	20 (23)	34 (20.6)		26 (19.4)	28 (23.7)		54(21.4)
	Orta derecede	20 (23)	33 (20)		34 (25.4)	19 (16.1)		53(21)
	Önemli ölçüde	20 (23)	34 (20.6)		26 (19.4)	28 (23.7)		54(21.4)
	Büyük çapta	10(11.5)	26 (15.8)		24 (17.9)	12 (10.2)		36(14.2)
İş bulması kolay.	Hiç değil	4 (4.6)	9 (5.5)	0.610	3 (2.2)	10 (8.5)	0.004*	13(5.1)
	Az miktarda	9 (10.3)	24 (14.5)		12 (9)	21 (17.8)		33(13)
	Orta derecede	33 (37.9)	47 (28.5)		39 (29.1)	41 (34.7)		80(31.7)
	Önemli ölçüde	30 (34.5)	61 (37)		60 (44.8)	31 (26.3)		91(36.1)
	Büyük çapta	11 (12.6)	24 (14.5)		20 (14.9)	15 (12.7)		35(13.8)
Diğer mesleklere göre daha çok kazandırıyor.	Hiç değil	1 (1.1)	4 (2.4)	0.523	3 (2.2)	2 (1.7)	0.007*	5(1.9)
	Az miktarda	2 (2.3)	8 (4.8)		2 (1.5)	8 (6.8)		10(3.9)
	Orta derecede	22 (25.3)	48 (29.1)		31 (23.1)	39 (33.1)		70(27.7)
	Önemli ölçüde	35 (40.2)	67 (40.6)		53 (39.6)	49 (41.5)		102(40.4)
	Büyük çapta	27 (31)	38 (23)		45 (33.6)	20 (16.9)		65(25.7)
İnsanlara yardım etmek istiyorum.	Hiç değil	6 (6.9)	10 (6.1)	0.867	8 (6)	8 (6.8)	0.202	16(6.3)
	Az miktarda	10 (11.5)	15 (9.1)		17 (12.7)	8 (6.8)		25(9.9)
	Orta derecede	24 (27.6)	39 (23.6)		33 (24.6)	30 (25.4)		63(25)
	Önemli ölçüde	26 (29.9)	57 (34.5)		37 (27.6)	46 (39)		83(32.9)
	Büyük çapta	21 (24.1)	44 (26.7)		39 (29.1)	26 (22)		65(25.7)
Daha düzenli çalışma saatleri var.	Hiç değil	4 (4.6)	6 (3.6)	0.070	2 (1.5)	8 (6.8)	0.233	10(3.9)
	Az miktarda	16 (18.4)	14 (8.5)		18 (13.4)	12 (10.2)		30(11.9)
	Orta derecede	26 (29.9)	44 (26.7)		36 (26.9)	34 (28.8)		70(27.7)
	Önemli ölçüde	21 (24.1)	64 (38.8)		45 (33.6)	40 (33.9)		85(33.7)
	Büyük çapta	20 (23)	37 (22.4)		33 (24.6)	24 (20.3)		57(22.6)
Kendi işimin patronu olmak istiyorum.	Hiç değil	1 (1.2)	3 (1.8)	0.002*	1 (0.7)	3 (2.6)	0.002*	4(1.5)
	Az miktarda	0 (0)	8 (4.8)		3 (2.2)	5 (4.3)		8(3.1)
	Orta derecede	14 (16.3)	29 (17.6)		34 (25.4)	9 (7.7)		43(17)
	Önemli ölçüde	17 (19.8)	58 (35.2)		40 (29.9)	35 (29.9)		75(29.7)
	Büyük çapta	54 (62.8)	67 (40.6)		56 (41.8)	65 (55.6)		121(48)
Yurtdışında iş olanakları güzel.	Hiç değil	6 (6.9)	16 (9.7)	0.029*	12 (9)	10 (8.5)	0.781	22(8.7)
	Az miktarda	15 (17.2)	12 (7.3)		17 (12.7)	10 (8.5)		27(10.7)
	Orta derecede	19 (21.8)	43 (26.1)		34 (25.4)	28 (23.7)		62(24.6)
	Önemli ölçüde	17 (19.5)	52 (31.5)		36 (26.9)	33 (28)		69(27.3)
	Büyük çapta	30 (34.5)	42 (25.5)		35 (26.1)	37 (31.4)		72(28.5)
Diş hekimliği statüsü yüksek, iyi ve saygın bir meslek.	Hiç değil	1 (1.1)	1 (0.6)	0.646	1 (0.7)	1 (0.8)	0.489	2(0.7)
	Az miktarda	1 (1.1)	5 (3)		2 (1.5)	4 (3.4)		6(2.3)
	Orta derecede	16 (18.4)	21 (12.7)		22 (16.4)	15 (12.7)		37(14.6)
	Önemli ölçüde	36 (41.4)	72 (43.6)		52 (38.8)	56 (47.5)		108(42.8)
	Büyük çapta	33 (37.9)	66 (40)		57 (42.5)	42 (35.6)		99(39.2)
Diş hekimliğini rastgele seçtim.	Hiç değil	51 (59.3)	112(67.9)	0.620	92 (69.2)	71 (60.2)	0.389	163(64.6)
	Az miktarda	15 (17.4)	23 (13.9)		18 (13.5)	20 (16.9)		38(15)
	Orta derecede	12 (14)	17 (10.3)		15 (11.3)	14 (11.9)		29(11.5)
	Önemli ölçüde	4 (4.7)	4 (2.4)		2 (1.5)	6 (5.1)		8(3.1)
	Büyük çapta	4 (4.7)	9 (5.5)		6 (4.5)	7 (5.9)		13(5.1)

*p<0.05 düzeyinde anlamlı, Ki-kare testi

Tablo 3. YAB-7'ye (Yaygın anksiyete bozukluğu testi) göre öğrencilerin anksiyete durumlarının değerlendirilmesi

		Cinsiyetiniz		P	Sınıf		P
		Erkek n=87	Kadın n=165		1.sınıf n=134	2.sınıf n=118	
		n(%)	n(%)	n(%)	n(%)		
Geçen 2 hafta boyunca aŐaęıdaki problemlerden hangi sıklıkla rahatsız oldunuz?							
Sinirli, kaygılı, endişeli hissetme	Hiç	3 (3.4)	1 (0.6)	0.001*	3 (2.2)	1 (0.8)	0.382
	Birkaç gün	23 (26.4)	18 (10.9)		26 (19.4)	15 (12.7)	
	Günlerin yarısından fazla	22 (25.3)	33 (20)		28 (20.9)	27 (22.9)	
	Hemen hemen her gün	39 (44.8)	113 (68.5)		77 (57.5)	75 (63.6)	
Endişelerinizi kontrol edememe ya durduramama	Hiç	10(11.5)	2(1.2)	0.001*	8 (6)	4 (3.4)	0.486
	Birkaç gün	30 (34.5)	42 (25.5)		42 (31.3)	30 (25.4)	
	Günlerin yarısından fazla	19 (21.8)	29 (17.6)		25 (18.7)	23 (19.5)	
	Hemen hemen her gün	28 (32.2)	92 (55.8)		59 (44)	61 (51.7)	
Farklı konularda çok fazla endişelenme	Hiç	9 (10.3)	1 (0.6)	0.001*	7 (5.2)	3 (2.5)	0.209
	Birkaç gün	19 (21.8)	31 (18.8)		30 (22.4)	20 (16.9)	
	Günlerin yarısından fazla	23 (26.4)	28 (17)		30 (22.4)	21 (17.8)	
	Hemen hemen her gün	36 (41.4)	105 (63.6)		67 (50)	74 (62.7)	
Gevşeyip rahatlayamama	Hiç	8 (9.2)	1 (0.6)	0.001*	6 (4.5)	3 (2.5)	0.262
	Birkaç gün	22 (25.3)	28 (17)		32 (23.9)	18 (15.3)	
	Günlerin yarısından fazla	20 (23)	39 (23.6)		29 (21.6)	30 (25.4)	
	Hemen hemen her gün	37 (42.5)	97 (58.8)		67 (50)	67 (56.8)	
Yerinizde duramayacak kadar kıpır kıpır huzursuz olma	Hiç	14 (16.1)	14 (8.5)	0.034*	13 (9.7)	15 (12.7)	0.618
	Birkaç gün	29 (33.3)	39 (23.6)		35 (26.1)	33 (28)	
	Günlerin yarısından fazla	15 (17.2)	29 (17.6)		27 (20.1)	17 (14.4)	
	Hemen hemen her gün	29 (33.3)	83 (50.3)		59 (44)	53 (44.9)	
Çabuk sinirlenme, kızma ya da huzursuz olma	Hiç	14 (16.1)	9 (5.5)	0.017*	13 (9.7)	10 (8.5)	0.603
	Birkaç gün	21 (24.1)	34 (20.6)		32 (23.9)	23 (19.5)	
	Günlerin yarısından fazla	19 (21.8)	34 (20.6)		30 (22.4)	23 (19.5)	
	Hemen hemen her gün	33 (37.9)	88 (53.3)		59 (44)	62 (52.5)	
Çok kötü bir şey olacak diye korkma	Hiç	11 (12.6)	16 (9.7)	0.006*	14 (10.4)	13 (11)	0.972
	Birkaç gün	26 (29.9)	27 (16.4)		28 (20.9)	25 (21.2)	
	Günlerin yarısından fazla	20 (23)	28 (17)		27 (20.1)	21 (17.8)	
	Hemen hemen her gün	30 (34.5)	94 (57)		65 (48.5)	59 (50)	
Toplam YAB-7 skoru Ortalama ±standart sapma		14.6±5.8	16.2±5.2	<0.001†	14.7±5.9	15.6±5.5	0.268

YAB-7: Yaygın anksiyete bozukluğu testi

*p<0.05 düzeyinde anlamlı. Ki-kare testi

† p<0.05 düzeyinde anlamlı. Mann-Whitney U testi

Tablo 4. Öğrencilerin COVID-19 pandemisi ile ilgili düşünceleri

		Cinsiyetiniz		P	Sınıf		P	Toplam
		Erkek n(%)	Kadın n(%)		1.sınıf n(%)	2.sınıf n(%)		
Diş hekimleri Covid-19 enfeksiyonuna karşı yüksek risk altındadır.	Evet	81 (93.1)	159 (96.4)	0.259	126 (94)	114 (96.6)	0.337	240 (95.2)
	Hayır	6 (6.9)	6 (3.6)		8 (6)	4 (3.4)		12 (4.7)
Diş hekimlerinin fiyasyonda görev alması beni endişelendiriyor.	Evet	63 (72.4)	135 (81.8)	0.084	103 (76.9)	95 (80.5)	0.482	198 (78.5)
	Hayır	24 (27.6)	30 (18.2)		31 (23.1)	23 (19.5)		54 (21.4)
Salgın sürecinde diş hekimlerinin iş bulma olanaklarının azaldığını düşünüyorum.	Evet	59 (67.8)	99 (60)	0.223	73 (54.5)	85 (72)	0.004*	158 (62.6)
	Hayır	28 (32.2)	66 (40)		61 (45.5)	33 (28)		94 (37.3)
Dental tedavilerin gözlük, N95 maske, siperlik ve koruyucu önlük nedeniyle daha zor bir hal aldığını düşünüyorum.	Evet	79 (90.8)	138 (83.6)	0.118	108 (80.6)	109 (92.4)	0.007*	217 (86.1)
	Hayır	8 (9.2)	27 (16.4)		26 (19.4)	9 (7.6)		35 (13.8)
Pandemi prosedürlerinden ötürü diş hekimliği giderlerinin arttığını düşünüyorum.	Evet	76 (87.4)	143 (86.7)	0.877	113 (84.3)	106 (89.8)	0.196	219 (86.9)
	Hayır	11 (12.6)	22 (13.3)		21 (15.7)	12 (10.2)		33 (13)
Covid-19 pandemisinde sadece acil tedavilerin yapılması gerektiğini düşünüyorum.	Evet	47 (54)	94 (57)	0.654	77 (57.5)	64 (54.2)	0.607	141 (55.9)
	Hayır	40 (46)	71 (43)		57 (42.5)	54 (45.8)		111 (44)
Dental tedavi öncesi gargara kullanımının bulaş riskini azalttığını düşünüyorum.	Evet	67 (77)	127 (77)	0.994	104 (77.6)	90 (76.3)	0.801	194 (76.9)
	Hayır	20 (23)	38 (23)		30 (22.4)	28 (23.7)		58 (23)
Diş hekimliği pratiğinde Covid-19 pandemisi sürecinde alınan enfeksiyon kontrol önlemleri yeterlidir.	Evet	58 (66.7)	76 (46.1)	0.002*	74 (55.2)	60 (50.8)	0.487	134 (53.1)
	Hayır	29 (33.3)	89 (53.9)		60 (44.8)	58 (49.2)		118 (46.8)
Covid-19 pandemisi sonrasında dental kliniğe başvuran hastaların sayısı artacak.	Evet	75 (86.2)	136 (82.4)	0.439	111 (82.8)	100 (84.7)	0.682	211 (83.7)
	Hayır	12 (13.8)	29 (17.6)		23 (17.2)	18 (15.3)		41 (16.2)
Gelecekte dental tedavilerin asgari ücretleri sabitlenecek.	Evet	36 (41.4)	51 (30.9)	0.096	47 (35.1)	40 (33.9)	0.845	87 (34.5)
	Hayır	51 (58.6)	114 (69.1)		87 (64.9)	78 (66.1)		165 (65.4)
Gelecekte dental tedavilerin ücretleri artacak.	Evet	72 (82.8)	149 (90.3)	0.083	121 (90.3)	100 (84.7)	0.181	221 (87.6)
	Hayır	15 (17.2)	16 (9.7)		13 (9.7)	18 (15.3)		31 (12.3)
Gelecekte mezuniyet sonrası eğitim kurslarına talep artacak.	Evet	81 (93.1)	151 (91.5)	0.657	124 (92.5)	108 (91.5)	0.767	232 (92)
	Hayır	6 (6.9)	14 (8.5)		10 (7.5)	10 (8.5)		20 (7.9)

*p<0.05 düzeyinde anlamlı, Ki-kare testi

Tablo 5. Öğrencilerin mezuniyet sonrası uzmanlık bölümleri tercihleri

		Cinsiyetiniz		P	P		P	Toplam
		Erkek n(%)	Kadın n(%)		1.sınıf n(%)	2.sınıf n(%)		
Mezun olduktan sonra bölümünde uzmanlaşmak ister misiniz?								
Ağız, diş ve çene cerrahisi	Evet	31 (35.6)	49 (29.7)	0.336	48 (35.8)	32 (27.1)	0.139	80 (31.7)
	Hayır	56 (64.4)	116 (70.3)		86 (64.2)	86 (72.9)		172 (68.2)
Ağız, diş ve çene radyolojisi	Evet	3 (3.4)	3 (1.8)	0.431	3 (2.2)	3 (2.5)	0.875	6 (2.3)
	Hayır	84 (96.6)	162 (98.2)		131 (97.8)	115 (97.5)		246 (97.6)
Pedodonti	Evet	9 (10.3)	23 (13.9)	0.415	18 (13.4)	14 (11.9)	0.709	32 (12.6)
	Hayır	78 (89.7)	142 (86.1)		116 (86.6)	104 (88.1)		220 (87.3)
Endodonti	Evet	8 (9.2)	8 (4.8)	0.178	10 (7.5)	6 (5.1)	0.440	16 (6.3)
	Hayır	79 (90.8)	157 (95.2)		124 (92.5)	112 (94.9)		236 (93.6)
Ortodonti	Evet	42 (48.3)	96 (58.2)	0.133	79 (59)	59 (50)	0.154	138 (54.7)
	Hayır	45 (51.7)	69 (41.8)		55 (41)	59 (50)		114 (45.2)
Periodontoloji	Evet	6 (6.9)	13 (7.9)	0.779	15 (11.2)	4 (3.4)	0.019*	19 (7.5)
	Hayır	81 (93.1)	152 (92.1)		119 (88.8)	114 (96.6)		233 (92.4)
Protetik diş tedavisi	Evet	17 (19.5)	42 (25.5)	0.292	26 (19.4)	33 (28)	0.109	59 (23.4)
	Hayır	70 (80.5)	123 (74.5)		108 (80.6)	85 (72)		193 (76.5)
Restoratif diş tedavisi	Evet	10 (11.5)	25 (15.2)	0.425	22 (16.4)	13 (11)	0.216	35 (13.8)
	Hayır	77 (88.5)	140 (84.8)		112 (83.6)	105 (89)		217 (86.1)
Uzmanlık yapmayı düşünmüyorum.	Evet	14 (16.1)	18 (10.9)	0.240	21 (15.7)	11 (9.3)	0.131	32 (12.6)
	Hayır	73 (83.9)	147 (89.1)		113 (84.3)	107 (90.7)		220 (87.3)

*p<0.05 düzeyinde anlamlı, Ki-kare testi

Tablo 6. Öğrencilerin mezuniyet sonrası kariyer planları ve diş hekimliği eğitimlerini sonlandırabilme nedenleri

		Cinsiyetiniz		P	Sınıf		P	Toplam
		Erkek n(%)	Kadın n(%)		1.sınıf n(%)	2.sınıf n(%)		
Mezun olduktan sonra ne yapmak istiyorsunuz?								
Kendi muayenehanemde çalışmak istiyorum.	Evet	69 (79.3)	124 (75.2)	0.459	107 (79.9)	86 (72.9)	0.192	193 (76.5)
	Hayır	18 (20.7)	41 (24.8)		27 (20.1)	32 (27.1)		59 (23.5)
Başkasının muayenehanesinde çalışmak istiyorum.	Evet	12 (13.8)	26 (15.8)	0.679	30 (22.4)	8 (6.8)	0.001*	38 (15)
	Hayır	75 (86.2)	139 (84.2)		104 (77.6)	110 (93.2)		214 (84.9)
Özel bir poliklinikte çalışmak istiyorum.	Evet	18 (20.7)	65 (39.4)	0.003*	51 (38.1)	32 (27.1)	0.065	83 (32.9)
	Hayır	69 (79.3)	100 (60.6)		83 (61.9)	86 (72.9)		169 (67)
Devlete bağlı ağız ve diş sağlığı merkezlerinde çalışmak istiyorum.	Evet	3 (3.4)	11 (6.7)	0.271	5 (3.7)	9 (7.6)	0.178	14 (5.5)
	Hayır	84 (96.6)	154 (93.3)		129 (96.3)	109 (92.4)		238 (94.4)
Üniversitede akademik kariyerime devam etmek istiyorum.	Evet	10 (11.5)	30 (18.2)	0.167	26 (19.4)	14 (11.9)	0.102	40 (15.8)
	Hayır	77 (88.5)	135 (81.8)		108 (80.6)	104 (88.1)		212 (84.1)
Pratik olarak diş hekimliği yapmayacağım.	Evet	3 (3.4)	1 (0.6)	0.096	2 (1.5)	2 (1.7)	0.898	4 (1.5)
	Hayır	84 (96.6)	164 (99.4)		132 (98.5)	116 (98.3)		248 (98.4)
Bilmiyorum.	Evet	7 (8)	27 (16.4)	0.066	18 (13.4)	16 (13.6)	0.977	34 (13.4)
	Hayır	80 (92)	138 (83.6)		116 (86.6)	102 (86.4)		218 (86.5)
Diğer	Evet	1 (1.1)	4 (2.4)	0.490	2 (1.5)	3 (2.5)	0.551	5 (1.9)
	Hayır	86 (98.9)	161 (97.6)		132 (98.5)	115 (97.5)		247 (98)
Diş hekimliği eğitiminizi ne sonlandırabilir?								
Sağlık Problemleri	Evet	53(60.9)	100(61.0)	0.993	81 (60.4)	72 (61.5)	0.860	153 (60.7)
	Hayır	34(39.1)	64(39.0)		53 (39.6)	45 (38.5)		98 (38.8)
Parasal zorluklar	Evet	25 (28.7)	55 (33.3)	0.456	39 (29.1)	41 (34.7)	0.337	80 (31.7)
	Hayır	62 (71.3)	110 (66.7)		95 (70.9)	77 (65.3)		172 (68.2)
Yeni gelişen fırsatlar	Evet	33 (37.9)	39 (23.6)	0.017*	31 (23.1)	41 (34.7)	0.042*	72 (28.5)
	Hayır	54 (62.1)	126 (76.4)		103 (76.9)	77 (65.3)		180 (71.4)
Mesleğe karşı ilgiyi kaybetmek	Evet	33 (37.9)	94 (57)	0.004*	66 (49.3)	61 (51.7)	0.699	127 (50.3)
	Hayır	54 (62.1)	71 (43)		68 (50.7)	57 (48.3)		125 (49.6)
Diğer	Evet	1 (1.1)	7 (4.2)	0.149	3 (2.2)	5 (4.2)	0.366	8 (3.1)
	Hayır	86 (98.9)	158 (95.8)		131 (97.8)	113 (95.8)		244 (96.8)

*p<0.05 düzeyinde anlamlı, Ki-kare testi

TARTIŐMA

Türkiye birçok Avrupa ülkesi gibi COVID-19 pandemisinden yoğun şekilde etkilenen ülkeler arasında olmuştur.³ Pandemi küresel sağlık krizinin ötesinde, eğitim ve kariyer planlaması üzerinde de derin etkiler yaratmıŐtır. Öğrenciler hem eğitim süreçlerinde hem de gelecekteki kariyer beklentilerinde çeŐitli zorluklarla karŐılaŐmıŐlardır.⁵ Bu bağlamda, yapılan araştırmalar, pandeminin öğrenciler üzerinde stres ve anksiyete düzeylerini artırdığını ve bunun da kariyer tercihlerini yeniden değerlendirmelerine yol aŐtıđını göstermektedir.¹⁴ Bu çalışma, Marmara Üniversitesi Diş Hekimliği Faköltesi'ndeki 1. sınıf ve 2. sınıf öğrencilerinin üzerinde odaklanarak, COVID-19 pandemisinin öğrencilerin kariyer seçimlerine olan etkisini ve bu süreçte karŐılaŐtıkları zorlukları daha iyi anlamayı amaçlamaktadır.

Bu çalışmada katılımcıların büyük bir çoğunluğu (%65.47) kadındı. Benzer şekilde, hem ülkemizde diş hekimliği öğrencileri üzerinde yapılan diğer çalışmalarda^{9,15} hem de farklı ülkelerdeki çalıŐmalarda¹⁶ kadın diş hekimliği öğrencilerinin sayısı erkek öğrencilerden fazlaydı.

ÇalıŐmamıza katılan öğrencilerin %60.7'si diş hekim olmayı hedeflediklerini belirtmiŐ, bu da meslek seçiminde önemli bir etken olmuştur. ÇalıŐmamıza katılan öğrencilerin yarısından fazlasının ilk tercih olarak diş hekimliği (%69.4), ikinci tercih olarak tıp (%17) seçtikleri görüldü. Buna karŐılık, diş hekimliği öğrencileri arasında mühendislik (%10.7) veya eczacılığı (%0.3) ilk tercihi olarak seçen öğrenci sayısı oldukça düşüktü. Bu bulgular, Türkiye'de yapılan farklı çalıŐmaların sonuçlarıyla uyumluydu.^{9,15}

Pandemi sürecinde klinik uygulamaların kısıtlanması, online eğitimin yaygınlaŐması ve sağlık risklerinin artması, diş hekimliği öğrencilerinin meslek seçimlerine dair algılarını ve beklentilerini etkilemiştir.¹⁷ Bu çalışmada toplam katılımcıların %63.8'ü; 1. sınıf öğrencilerinin %75.4'ü ile 2. sınıf öğrencilerinin %50.8'i bugün tercih etmek durumunda kalsalar yine diş hekimliğini tercih edeceklerini bildirmiştir (p=0.001). Bu sonuçlar ile uyumlu olarak 1. sınıf öğrencilerinin %56'ü ile 2. sınıf öğrencilerinin %32.2'si üniversite tercih döneminde olan adaylara diş hekimliğini önereceğini bildirmiştir (p=0.001). Sınıflar arası bu farkın sebebi eğitim alırken maske zorunluluğu,

sosyal mesafe gibi katı pandemi kurallarının geçerliliği ve diş hekimliği eğitiminin ilerleyen yıllarda teorik ve prelinik anlamda yoğunlaŐması olabilir. Ayrıca 2. sınıf öğrencileri diş hekimliği eğitimlerinin ilk yılında (2020-2021 eğitim yılında) Yüksek Öğretim Kurumu Yönetmeliėi¹⁸ gereği teorik dersleri çevrimiçi olarak almıŐ olmaları da bir neden olabilir.

Ekonomik belirsizlikler ve iş güvencesine dair endişeler kariyer planlamasında önemli rol oynamaktadır. ÇalıŐmamıza katılanların %28.5'ü COVID-19 salgınından bu yana, gelecekteki diş hekimliği uygulamaları için planlarının deėiŐtiđini bildirmiştir; fakat cinsiyetler ve sınıflar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark gözlenmemiŐtir (p>0.05). Yapılan başka bir çalışmada, diş hekimliği öğrencilerinin %11'inin COVID-19 pandemi sürecinde kariyer planlarını deėiŐtirdiėi ve bu deėiŐimin genellikle özel diş hekimliği kliniğine yönelme şeklinde olduğu görülmektedir.¹⁰

Bu çalışmada öğrencilerin diş hekimliğini seçme motivasyonları arasında en önemli faktörler diş hekimliğinin statüsünün yüksek bir meslek olması, kendi işlerinin patronu olabileceği düşüncesi, diğer mesleklere göre parasal kazanımların çok olması, daha düzenli çalışma saatleri, iş bulma kolaylığı, yurtdiŐındaki iş olanakları ve insanlara yardım etme düşünceleri vardı.

Erkek öğrencilerin diş hekimliğini seçmelerindeki motivasyonel kendi işlerinin patronu olma düşüncesinin istatistiksel olarak anlamlı düzeyde kadın öğrencilerden yüksek olduğu görülmüŐtür (p=0.001). Bu bulgu daha önce yapılan bazı araŐtırmalarla benzerlik göstermektedir.^{9,19,20} Buna karŐılık Halawany ve ark.²¹ tarafından yapılan bir çalışmada iş fırsatları açısından cinsiyetler arasında anlamlı bir fark bulunmadığını bildirilmiştir.

Bizim çalışmamızda öğrencilerin büyük çoğunluğu gelecekte kendi muayenehanelerinde (%76.5) çalışmak istediğini bildirmiştir. Buna rağmen, Türkiye'de yapılan başka bir çalışmada öğrencilerin büyük çoğunluğunun başka bir muayenehanede çalışmak istediği bildirilmiştir.⁹ Bizim çalışmamızda başkasının muayenehanesinde çalışmak isteyen 1. sınıf ve 2. sınıf öğrencileri arasında (p=0.001) ve özel bir poliklinikte çalışmak isteyen kadın ve erkek öğrenciler arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmuştur (p=0.003). Bu çalışmada sadece küçük bir

kesim devlete bağlı ağız ve diş sağlığı merkezlerinde çalışmak istiyorum (%5.5) ve üniversitede akademik kariyerime devam etmek istiyorum (%15) tercihlerinde bulunmuşlardır. Daha önceden yapılan çalışmalarda devlet kurumları yerine özel kliniklerde çalışmanın daha çok tercih edildiğini göstermektedir. Bu sonuçların ekonomik faktörlere bağlı olduğu düşünülmektedir.^{19,20}

Diş hekimliği eğitimini bitirebileceği düşünülen faktörler incelendiğinde öğrencilerin büyük çoğunluğu sağlık sorunlarının buna neden olabileceğini düşünmektedir. Avramova²² ve Sezer⁹ tarafından yapılan çalışmalarda da bu çalışmanın sonuçlarına benzer şekilde öğrencilerin sağlık problemlerinin diş hekimliği eğitimini bitirebileceğini düşündükleri belirtilmiştir.

Salgın öncesinde de diş hekimliği öğrencilerinin; akademik baskı, rekabetçilik ve iş yükü nedeniyle en fazla stres altında olan öğrenci gruplarından biri olduğu bulunmuştur.⁴ Diş hekimliği mesleğinde hastalara yakın mesafede çalışılması ve yüksek düzeyde aerosollere, damlacıklara ve ağız sıvılarına maruz kalınması viral bulaş riskini arttırmakta; bu da mesleği COVID-19 enfeksiyonuna karşı yüksek riskli bir meslek haline getirmektedir. Diş hekimliği öğrencileri, sosyal mesafe önlemlerine uymak ve hastalığın bulaşmasını en aza indirmek için çevrimiçi eğitime geçiş gibi pandemi sırasında meydana gelen eğitim değişikliklerinden de zarar görmüştür.⁵ Ayrıca çevrimiçi eğitim, diş hekimliği eğitiminin zorluklarını ve gerekliliklerini tam olarak ele alamamakta ve diş hekimliği öğrencilerini ek stres altına sokmaktadır. Anksiyete, COVID-19 pandemisinin en önemli psikolojik sonuçlarından biri olarak ortaya çıkmıştır.²³ Pandemi sürecinde sağlık çalışanlarında yapılan çalışmalar, ülkeler ve kıtalar arasında benzer kaygıların bulunduğunu göstermektedir.²⁴ COVID-19 pandemisi nedeniyle diş hekimliği öğrencilerinin hastalık kapma korkusuna ek olarak anksiyete de yaşadıkları bildirilmiştir.¹⁰ Bizim çalışmamızda da öğrencilerin YAB-7 testine göre ortalama skorları (15.2±5.7) oldukça yüksek bulunmuştur. Ölçeğin orijinal makalesine göre tüm katılımcıların aldığı skorlar ciddi anksiyete olarak değerlendirilmiştir.¹² Bu çalışmada kadın öğrencilerin skorları erkek öğrencilere göre yüksek bulunmuştur. Çalışmamızın sonuçlarına benzer şekilde yapılan farklı çalışmalarda, risk faktörleri arasında kadınların hem sağlık çalışanları arasında²⁴ hem de genel

popülasyonda²⁵ pandemi sürecinde daha kötü ruh sağlığı ile ilişkilendirildiği gösterilmiştir. Bu sonuçların aksine stres seviyelerinde cinsiyetler arasında anlamlı bir fark olmadığını öne süren çalışmalar da bulunmaktadır.²⁶ Farklı ülkelerde pandemi döneminde yapılan çalışmalarda üniversite öğrencilerinde kadınlarda erkeklere göre daha yüksek oranda anksiyete görüldüğü gösterilmiştir.²⁷ COVID-19 pandemi sürecinde, diş hekimliği öğrencileri arasında kaygı yaygınlığının genel popülasyon ve tıp öğrencilerindeki yaygınlıktan daha yüksek olduğu ve diş hekimliği öğrencilerinde anksiyete prevalansının %35 olduğu gösterilmiştir.²³

Bu çalışmadan elde edilen bulgulara göre öğrencilerin COVID-19 salgını sebebiyle bulaş durumu ve uygulanan enfeksiyon kontrol yöntemleri ile ilgili endişe duydukları tespit edilmiştir. Kadın katılımcıların %53.9'ü diş hekimliği pratiğinde COVID-19 pandemi sürecinde alınan enfeksiyon kontrol önlemleri yeterli olmadığını bildirirken erkekler arasında bu oran %33.3 olarak bulunmuş ve cinsiyetler arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmaktadır (p=0.002) (Tablo 4). Tüm katılımcılar değerlendirildiğinde "Diş hekimleri COVID-19 enfeksiyonuna karşı yüksek risk altındadır" (%95.2), "Diş hekimlerinin fiyasyonda görev alması beni endişelendiriyor" (%78.5), "Dental tedavilerin gözlük, N95 maske, siperlik ve koruyucu önlük nedeniyle daha zor bir hal aldığını düşünüyorum" (%86.1), "Pandemi prosedürlerinden ötürü diş hekimliği giderlerinin arttığını düşünüyorum" (%86.9) sorularına verilen yanıtlarda evet cevabının yüksek olması YAB-7 testi skorlarının sonuçları ile uyumludur.

Çalışmaya katılan öğrencilerinin çoğunluğu (%87.3) mezuniyet sonrası uzmanlık eğitimi almayı istemektedir. Uzmanlık eğitimi almak isteyen öğrenciler arasında cinsiyetler ve sınıflar arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır (p>0.05). Ülkemizde yapılan diğer çalışmalarda mezuniyet sonrası uzmanlık yapmak isteyen öğrencilerin oranları %96.3 ve %77 olarak bulunmuştur.^{9,28} Bizim çalışmamızda "Ortodonti" (%54.7) ve "Ağız, Diş ve Çene Cerrahisi" (%31.7) uzmanlık alanları öğrencilerin gelecekte en çok tercih etmek istedikleri bölümler olurken "Ağız, Diş ve Çene Radyolojisi" (%2.3) en son sıradadır. Çalışmamızın sonuçları ile benzer şekilde hem ülkemizde yapılan başka çalışmalarda^{9,19} hem de farklı ülkelerde yapılan çalışmalarda^{29,30} mezuniyet sonrası en çok

terciş etmeyi istenen uzmanlık dalları “Ortodonti” ve “Ağız, Diş ve ene Cerrahisi” olarak bildirilmiştir.

Diş hekimliği öğrencileri arasındaki kaygı düzeyleri daha önce bilim camiasını endiŐelendirmiŐtir.⁴ Bu endişeler pandemi döneminde de devam etmiŐtir.⁵ Bu alıŐma COVID-19 salgınının diş hekimliği öğrencilerinin kariyer planları ve anksiyete seviyeleri üzerindeki kısa vadeli etkisini incelemiŐtir. Çalışmaya dahil edilen öğrencilerin tamamının Marmara Üniversitesi Diş Hekimliği öğrencisi olması bu çalışmanın limitasyonudur. Bildiğimiz kadarıyla bu çalışmanın COVID-19 pandemisi sürecinde Türkiye’de diş hekimliği mesleğini tercih etmiş öğrencilerin hem bu mesleği seçmedeki motivasyonlarını ve kariyer planlarını hem de anksiyete durumlarını birlikte değerlendiren ilk çalışma olması bu çalışmanın güçlü yanıdır.

SONUÇ

Bu çalışmadan elde edilen veriler öğrencilerin COVID-19 pandemi süresince kariyer seçimindeki deĐiŐimlerin pandemi sonrası gerçek deĐiŐikliĐe karŐılık gelip gelmediğini ve diş hekimliği mesleğini etkileyip etkilemediğini değerlendirmek açısından önemlidir. Üniversitelerde ruh sağlığını iyileŐtirmeye yönelik müdahalelerin ve politikaların olmaması, öğrencilerin gelecekteki akademik ve profesyonel yaŐamlarında psikolojik sonuçlar doğurabilir. Bu konu ile ilgili daha fazla araŐtırılma yapılması diş hekimlerinin psikolojik iyilik hali ve mesleği sürdürebilmesi için önemlidir.

TEŐEKKÜR

ÇalıŐmamıza katılan tüm öğrencilere teŐekkür ederiz.

KAYNAKLAR

1. Health Policy Institute. American Dental Association. COVID-19 economic impact survey results. Available online: <https://www.ada.org/en/science-research/health-policy-institute/covid-19-dentists-economic-impact/survey-results> (accessed on 5 April 2023)
2. Sabino-Silva R, Jardim ACG, Siqueira WL. Coronavirus COVID-19 impacts to dentistry and potential salivary diagnosis. *Clin Oral Invest* 2020;24:1619-21.
3. Türk DiŐhekimleri Birliği. COVID-19 Salgını Döneminde Diş Hekimliğinde Acil Durum ve Acil Servis İhtiyacı için Durum

Yönetimi Rehberi. Available online: http://www.tdb.org.tr/tdb/v2/yayinlar/Cesitli/Covid_Doneminde_Acil_Durum_Yonetimi_Rehberi_06.pdf (accessed on 5 April 2023)

4. Alzahem AM, van der Molen HT, Alaujan AH, Schmidt HG, Zamakhshary MH. Stress amongst dental students: a systematic review. *Eur J Dent Educ* 2011;15:8-18.
5. Alrashed FA, Sattar K, Habib SR, Ahmad T, Al Rashoud AS, Safhi TAY, *et al.* Implications of the COVID-19 pandemic on the mental health and professional psychomotor skills of dental students. *Psychol Res Behav Manag* 2021;14:675-85.
6. Tiller JWG. Depression and anxiety. *Med J Aust* 2013;199:28-31.
7. Lai J, Ma S, Wang Y, Cai Z, Hu J, Wei N, *et al.* Factors associated with mental health outcomes among health care workers exposed to coronavirus disease 2019. *JAMA Netw Open* 2020;3:e203976.
8. Daud A, Matoug-Elwerfelli M, Du X, Ali K. A qualitative enquiry into dental students’ perceptions of dentistry as a career choice in the State of Qatar. *BMC Med Educ* 2022;22:452.
9. Sezer B, Kolay D, Ően Yavuz B, Güneyliliğil Kazaz T, Kargöl B. Motivations, attitudes for choosing dental profession and preferred dental specialties amongst Turkish dental students. *Eur J Dent Educ* 2022;26:422-33.
10. Garcia DT, Akinkugbe AA, Mosavel M, Smith CS, Brickhouse TH. COVID-19 and Dental and Dental Hygiene Students’ Career Plans. *JDR Clin Trans Res* 2021;6:153-60.
11. Spitzer RL, Kroenke K, Williams JB, Löwe B. A brief measure for assessing generalized anxiety disorder: the GAD-7. *Arch Intern Med* 2006;166:1092-97.
12. Konkan R, Őenormancı Ö, Güçlü O, Aydın E, Sungur MZ. Yaygın Anksiyete Bozukluğu-7 (YAB-7) Testi Türkçe Uyarlaması, Geerlik ve Güvenilirliği. *Archives of Neuropsychiatry/Noropsikiatri Arsivi* 2013;50:1.
13. orapoğlu A, Yargı İ, Geyran P, KocabaŐoĐlu N. “Olayların Etkisi Öleği” (IES-R) Türkçe Versiyonunun Geerlilik ve Güvenilirliği. *Yeni Symposium*. 2006;44:14-22.
14. Hung M, Licari FW, Hon ES, Lauren E, Su S, Birmingham WC, *et al.* In an era of uncertainty: Impact of COVID-19 on dental education. *J Dent Educ* 2021;85:148-56.
15. Tanalp J, Ilguy D, Dikbas I, Oktay I. Demographic profile and future expectations of students enrolled in a Turkish private dental school. *J Dent Educ* 2012;76:800-09.
16. Haslach SD, Aytepe Z, Kokkari A, Azrak B, Ehlers V, Herz MM, *et al.* Country and gender differences in the motivation of dental students-An international comparison. *Eur J Dent Educ* 2018;22:e724-e729.
17. Ahmed MA, Jouhar R, Ahmed N, Adnan S, Aftab M, Zafar MS, *et al.* Fear and Practice Modifications among Dentists to Combat Novel Coronavirus Disease (COVID-19) Outbreak. *Int J Environ Res Public Health* 2020;17:2821.

18. Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı İnternet Sitesi. Available online: <https://covid19.yok.gov.tr/alinan-kararlar>. (accessed on 5 April 2023).
19. Hatipoglu O. Factors that affect the career and speciality preferences of dentistry students in Turkey. *J Clin Diagn Res* 2019;13:6-11.
20. Dhima M, Petropoulos VC, Han RK, Kinnunen T, Wright RF. Dental students' perceptions of dental specialties and factors influencing specialty and career choices. *J Dent Educ* 2012;76:562-73.
21. Halawany HS. Career motivations, perceptions of the future of dentistry and preferred dental specialties among Saudi dental students. *Open Dent J* 2014;8:129-35.
22. Avramova N, Yaneva K, Bonev B. First-year dental students' motivation and attitudes for choosing the dental profession. *Acta Med Acad* 2014;43:113-21.
23. Santabarbara J. Prevalence of Anxiety in Dental Students during the COVID-19 Outbreak: A Meta-Analysis. *Int J Environ Res Public Health* 2021;18:10978.
24. Luo M, Guo L, Yu M, Jiang W, Wang H. The psychological and mental impact of coronavirus disease 2019 (COVID-19) on medical staff and the general public - A systematic review and meta-analysis. *Psychiatry Res* 2020;291:113190.
25. Wang Y, Kala MP, Jafar TH. Factors associated with psychological distress during the coronavirus disease 2019 (COVID-19) pandemic on the predominantly general population: A systematic review and meta-analysis. *PLoS One* 2020;15:e0244630.
26. Prati G, Mancini AD. The psychological impact of COVID-19 pandemic lockdowns: A review and meta-analysis of longitudinal studies and natural experiments. *Psychol Med* 2021;51:201-11.
27. Batra K, Sharma M, Batra R, Singh TP, Schvaneveldt N. Assessing the Psychological Impact of COVID-19 among College Students: An Evidence of 15 Countries. *Healthcare* 2021;9:222.
28. Edebal Z, Doğan S. Covid-19 Pandemisinin Diş Hekimliği Öğrencilerinin Diş Hekimliğinde Uzmanlık Eğitimine Bakışlarına Olan Etkisi. *J Clin Exp Invest* 2021;12:em00744.
29. Aggarwal A, Mehta S, Gupta D, Sheikh S, Pallagatti S, Singh R, *et al.* Dental Students' Motivations and Perceptions of Dental Professional Career in India. *J Dent Educ* 2012;76:1532-39.
30. Giummarra A, Inderjeeth K, Celebic D, Sun ZL, Rincon JC. Factors influencing consideration of dental specialisation: a survey of current dental students at the University of Western Australia. *Ann Stomat* 2018;9:27-34.